Samenwerken voor ouderen

Tussentijdse resultaten pilot ouderenhubs/ seniorvriendelijke wijken Rotterdam

Onderzoek en Business Intelligence

Gemeente Rotterdam

Colofon

Gemeente Rotterdam, afdeling Onderzoek en Business Intelligence (OBI)

Datum: 13 januari 2022
Auteur(s): Alex Hekelaar, Susan Brand

Vragen: onderzoek@rotterdam.nl

Inhoudsopgave

1 Onderzoeksopzet 6

1.1 Aanleiding 6

1.2 Pilot seniorvriendelijke wijken 6

1.3 Begrippen 6

1.4 Doel van het onderzoek 7

1.5 Uitgangspunten pilot 7

1.6 Onderzoeksvragen 8

1.7 Uitvoering 8

1.8 Leeswijzer 8

2 Inzichten onderzoeksliteratuur 9

2.1 Inleiding 9

2.2 Seniorvriendelijke omgeving 9

2.2.1 ‘Ageing in place’ 9

2.2.2 Age-friendly cities 10

2.3 Samenwerking 10

2.4 Onderzoek rekenkamer 11

3 Organisatie pilot 13

3.1 Kenmerken pilotwijken 13

3.2 Doelen 13

3.3 Doelgroepen 13

3.4 Organisatie samenwerking 13

3.4.1 Rol gemeente 13

3.4.2 Samenstelling kernteams 14

3.4.3 Rol ouderen 15

3.4.4 Centrumlocaties/ ouderenhubs 15

3.4.5 Verschil ontwikkelingsfase organisatie pilots 16

3.4.6 Kennisuitwisseling 16

4 Resultaten 17

4.1 Samenwerking 17

4.2 Betrekken van ouderen 17

4.3 Gerealiseerd aanbod 18

4.3.1 Toegankelijkheid buitenruimte 18

4.3.2 Thuisplusflats 19

4.3.3 Comfortwoningen 19
4.3.4 Samen eten 19
4.3.5 Overige 19
4.3.6 Uitbreiding woningvoorraad 20
4.4 Bijdrage pilot 20
4.5 Knelpunten 20
4.5.1 Gebrek aan duidelijkheid 20
4.5.2 Coronapandemie 20
4.5.3 Teamvorming kost tijd 21
5 Conclusies 22
5.1 Samenwerking mogelijk 22
5.2 Kernteam coördineert, vernieuwt en versnelt 22
5.3 Beperkte zichtbare gevolgen voor ouderen 22
5.4 Gebrek aan duidelijkheid 22
6 Aanbevelingen 24
6.1 Voorzetten wijkgerichte samenwerking 24
6.2 Aandachtspunten 24
6.2.1 Borging 24
6.2.2 Projectmatige aanpak 24
6.2.3 Vergroten effectiviteit samenwerking 25
6.2.4 Niet samen voor, maar met ouderen 25
6.2.5 Versterken kennisbasis 25
Bijlage A 26

1 Onderzoeksopzet

1.1 Aanleiding

Met het masterplan voor ouderen, het uitvoeringprogramma 'Rotterdam, Ouder en Wijzer' (juli 2019)[1], investeert de gemeente Rotterdam in vier jaar tijd 14 miljoen euro om van Rotterdam een meer seniorvriendelijke stad te maken en de zogenoemde dubbele vergrijzing[2] het hoofd te bieden. Duurzame samenwerking tussen bewoners, corporaties, gemeente, zorg- en welzijnsorganisaties wordt nodig geacht om dit mogelijk te maken.

Bij aanvang van het programma 'Rotterdam, Ouder en Wijzer (2019)' constateerde de gemeente door de stelselwijziging (het verdwijnen van verzorgingshuizen, de veranderde positie van woningcorporaties, een veranderde rol en financiering van zorgpartijen) een grote versnippering in de zorg en een dreigende verschraling van voorzieningen.

Zorg en ondersteuning zouden door te veel verschillende aanbieders en professionals worden geleverd waardoor voor bewoners de vertrouwde gezichten in de wijk ontbreken en het moeilijk is om de ketensamenwerking tussen professionals goed en duurzaam te organiseren (Gemeente Rotterdam, juli 2019). Door het scheiden van wonen en zorg is de financiering van meer algemene voorzieningen weggevallen, zoals activiteitenruimtes en wijkrestaurants. Het vertrouwde gezicht waar men met signalen of vragen terecht kan, is er niet meer en functies voor ontmoeten, gezamenlijk eten en gezamenlijke activiteiten zijn niet meer vanzelfsprekend.

Er is daarom behoefte aan nieuwe vormen van samenwerking, het efficiënter inzetten van capaciteit en het ontwikkelen van nieuwe woonzorgconcepten. De gemeente samen met de Rotterdamse (zorg)aanbieders moeten bouwen aan een zorgzame, seniorvriendelijke wijk. De pilot seniorvriendelijke wijken, oorspronkelijk de pilot ouderenhubs genoemd, wordt gezien als een belangrijk experiment om zo'n nieuw model te ontwikkelen (gemeente Rotterdam, juli 2019).

1.2 Pilot seniorvriendelijke wijken

In de pilot seniorvriendelijke wijken wordt in vijf wijken geexperimenteerd met nieuwe vormen van wijkgerichte samenwerking. De pilot loopt tot eind 2022. Om daarvan te kunnen leren is de onderzoeksafdeling van de gemeente Rotterdam (OBI) gevraagd de pilot tussentijds te evalueren. Ons onderzoek richt zich op vier van de vijf pilotgebieden: Hoogvliet, Prinsenland/Lage Land (PLL), IJsselmonde en Crooswijk. In Hoogvliet en PLL ging de pilot in januari 2020 van start en Crooswijk en IJsselmonde een maand later. De vijfde pilotwijk, Ommoord, volgde pas een jaar later (begin 2021) en is daarom (nog) niet in het onderzoek meegenomen.

Deze rapportage met de tussentijdse resultaten van de pilot ouderenhubs/ seniorvriendelijke wijken dient als input voor de projectverantwoording, maar ook ter lering: om verbeteringen aan te brengen in de organisatie en uitvoering van de pilot.

1.3 Begrippen

De wijkgerichte samenwerking tussen de belangrijkste partners is georganiseerd in een centraal team: het zogenaamde kernteam[3].

De focus van de pilot is in de loopt der tijd verbreed van het (verder) ontwikkelen van een knooppunt van samenwerking en woon-zorg-welzijnsvoorzieningen op een bepaalde locatie in de wijk (een hub) naar een seniorvriendelijke wijk in ruimere zin. In de communicatie rondom de pilot wordt inmiddels de benaming pilot seniorvriendelijke wijken i.p.v. ouderenhubs gehanteerd.

---

[1] Gemeente Rotterdam (10 juli 2019). *Uitvoeringsprogramma Rotterdam. Ouder & Wijzer.*

[2] Dit houdt in dat binnen de groep 65-plussers het deel 75-plussers toeneemt. Dit is de definitie van dubbele vergrijzing die de gemeente Rotterdam in het Programma Rotterdam, Ouder en Wijzer hanteert, Het RIVM gaat uit van de leeftijdsgrens 80 plus (website Volksgezondheidenzorg.info RIVM, geraadpleegd 22 november 2021).

[3] Er zijn ook hubs waar het kernteam wordt aangeduid als cockpit of motorblok. Omdat de benaming niet samenhangt met een verschil in uitgangspunten, organisatie of werkwijze gebruiken we ook voor deze teams in het onderzoek de naam kernteams.

Om verwarring te voorkomen, hanteren we in deze rapportage de volgende definities:

- Kernteam seniorvriendelijke wijk: organisatievorm met als doel het creëren van een seniorvriendelijke wijk. *Dit doet het kernteam door het ontwikkelen van ouderenhubs, maar bijvoorbeeld ook door het bevorderen van de ontwikkeling van tussenvoorzieningen zoals Thuisplusflats, aanpassingen in de fysieke omgeving, tegengaan versnippering/ efficiëntere inzet professionals, bevorderen inzet domotica en eHealth, ontwikkelen van comfortwoningen ed.*

- Ouderenhub of centrumlocatie: een centrale plek in de wijk waar ouderen terecht kunnen met hun vragen en voor informatie op het gebied van gezondheid, wonen en welzijn, en voor een uitnodigende woon- en/of ontmoetingsplek met allerlei activiteiten en voorzieningen die hun welzijn en gezondheid ten goede komen. Ouderenhubs dragen bij aan de seniorvriendelijkheid van een wijk.
  Ouderenhubs kunnen gevestigd zijn in een woonzorgcomplex, tussenvoorziening, huis van de wijk etc. Als de hub maar laagdrempelig en goed bereikbaar is voor ouderen. Er kunnen 1 of meerdere hubs aanwezig zijn in een wijk.

- Seniorvriendelijke wijk: een wijk waar ouderen zo prettig en zelfstandig mogelijk en met behoud van eigen regie kunnen wonen en participeren, én waar sprake is van een passend en samenhangend aanbod op het terrein van wonen, welzijn en zorg.

Deze definities zijn achteraf vastgesteld. Ze zijn het resultaat van ons onderzoek.

1.4 Doel van het onderzoek

Inzicht bieden in de resultaten van de pilot seniorvriendelijke wijken t.b.v. het ontwikkelen van duurzame wijkgerichte samenwerkingsvormen en een voorzieningenaanbod waarmee ouderen op prettige wijze langer thuis kunnen wonen.

1.5 Uitgangspunten pilot

Uit de gesprekken met projectleiding, beleidsmedewerkers en kwartiermaker, en de project- en voortgangsdocumenten[4] bleek dat tevoren weinig viel te zeggen over hoe de hubs er concreet in de 'dagelijkse' praktijk uit zouden gaan zien.

Er bestond geen blauwdruk van 'de ouderenhub'. Uitgangspunt van de pilot was gebiedsgericht maatwerk, de invulling zou moeten afhangen van wat nodig en mogelijk is in een bepaalde wijk. Iedere ouderenhub zou daarom in principe uniek zijn. Afgestemd op de omgeving, populatie, vraag-aanbod, woningaanbod, in het gebied werkzame samenwerkingspartijen (corporaties, welzijn, zorg) en al aanwezige voorzieningen voor ouderen.

Daarmee is een belangrijke onderzoeksvraag hoe de pilots zijn georganiseerd en welke rol het aansluiten op de lokale omstandigheden daarbij heeft gespeeld.

Wat de pilots gemeen hebben is dat de samenwerking tussen de belangrijkste partners is georganiseerd in een centraal team: het zogenaamde kernteam[5]. Voorts hebben ze als gemeenschappelijk doelen dat ze gericht zijn op het ontwikkelen van duurzame wijkgerichte samenwerkingsvormen tussen corporaties, zorg- en welzijnsinstellingen, bewoners en gemeente en op het creëren van een vernieuwend, laagdrempelig, integraal en passend woon, zorg- en welzijnsaanbod voor ouderen in de wijk.

Voor aanvang van het onderzoek bestond het beeld dat er nog weinig acties of plannen werden uitgevoerd waar ouderen direct de gevolgen van zouden kunnen merken of zouden kunnen toeschrijven aan de pilot. Zodoende werd besloten (nog) geen ouderen in het onderzoek te betrekken en bij de resultaten te focussen op de gevolgen voor de samenwerking.

[4] Gemeente Rotterdam (10 juli 2019). https://guidoderuiter.nl/nieuwsbrief-oktober-2019/#een; Geraadpleegd 5 juni 2020. Gemeente Rotterdam (2020). Werkdocument Monitoring Ouderenhubs. Gemeente Rotterdam (15 december 2019) *20bb18558 Collegebrief over Rotterdam, Ouder en Wijzer. Voortgangsrapportage*. PowerPointpresentatie ouderenhubs, bespreking wethouder (13 november 2020). Actieagenda ouderenhub Hoogvliet (26 juni 2020). Actieagenda ouderenhub Prinsenland Lage Land Versie 2 (24 februari 2020). Plan van Aanpak 2021 Ontwikkeling Ouderenhub IJsselmonde (18 januari 2021). Plan van Aanpak.2021 Ontwikkeling Ouderenhub Crooswijk (18 januari 2021).

Om inzicht te krijgen in de ervaren resultaten hebben we het onderzoek zodoende gericht op de ervaringen die de kernteamleden en de projectleiding in de pilot hebben opgedaan. Wel is aandacht besteed aan de wijze waarop ouderen zijn betrokken bij de ontwikkeling van de ouderenhubs/ seniorvriendelijke wijken.

1.6 Onderzoeksvragen

1. Wat zijn de kenmerken van de pilot seniorvriendelijke wijken (doelen, werkwijze en organisatie).
   Bijvoorbeeld: welke overeenkomsten en verschillen zijn er tussen de 4 pilotwijken en welke factoren hebben daarbij een rol gespeeld?

2. Wat zijn de (ervaren) resultaten van de pilots?
   (bijvoorbeeld rol ontwikkelen nieuwe vormen van samenwerking of diensten/activiteiten die kunnen bijdragen aan langer thuis wonen in de wijk).

3. In hoeverre zijn de kernteamleden tevreden over de organisatie en resultaten van de pilots?

1.7 Uitvoering

Gezien de kenmerken van het project 'Pilot seniorvriendelijke wijken' (wijkgericht maatwerk, ontwikkeling van een nieuwe werkwijze, beperkte omvang van de pilot) is gekozen voor het doen van kwalitatief onderzoek.

De empirische basis van het onderzoek bestaat uit onderzoeksrapportages over (gebiedsgerichte) samenwerking en seniorvriendelijke wijken, projectdocumenten[6] en -registraties, en transcripten van de interviews met de vertegenwoordigers van de deelnemende partijen in de wijk en de gemeente.

In de periode juni-september 2021 zijn de kernteamleden (22) van vier onderzochte pilotgebieden (Hoogvliet, Het Lage Land & Prinsenland, Crooswijk en IJsselmonde) geïnterviewd. Twee gesprekken vonden plaats op de werklocaties van de betreffende kernteamleden en de overige 20 interviews online via MS Teams.

Eind september en gedurende de maand oktober zijn de belangrijkste indrukken die uit de gesprekken naar voren kwamen toegelicht in de kernteamoverleggen. In het algemeen werden de door de onderzoekers gepresenteerde resultaten en conclusies herkend.

De beide projectleiders zijn in november bevraagd op hun ervaringen met de pilot, evenals de pijlercoördinator en de programmanager van het "Programma Rotterdam, Ouder en Wijzer".

1.8 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 gaan we in op inzichten uit de onderzoeksliteratuur over (wijkgericht) samenwerken en seniorvriendelijke wijken. Dit levert een aantal aandachtspunten op voor ons onderzoek en het project.

In hoofdstuk 3 bespreken we de kenmerken van de vier pilots en hun belangrijkste overeenkomsten en verschillen.

In hoofdstuk 4 volgen de tot aan de peildatum van het onderzoek (22 november 2021) behaalde resultaten van de pilot, die vervolgens uitmonden in een aantal conclusies (hoofdstuk 5) en aandachtspunten (hoofdstuk 6) voor de verdere uitvoering van de pilot en eventueel vervolgonderzoek.

[6] Gemeente Rotterdam (15 december 2019, 13 november 2020. Actieagenda's Hoogvliet en PLL, Plan van aanpak (PvA) Crooswijk en PvA IJsselmonde.

2 Inzichten onderzoeksliteratuur

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk volgen een aantal inzichten uit de onderzoeksliteratuur over verschillende vormen van seniorvriendelijke steden en wijken, en effectief samenwerken in het publieke domein.

Het gaat in dit hoofdstuk met nadruk niet om een uitputtend literatuuronderzoek maar om de belangrijkste inzichten uit een aantal (overzichts) studies die we hebben gekozen en bestudeerd op basis van hun relevantie voor het onderzoek.

2.2 Seniorvriendelijke omgeving

2.2.1 'Ageing in place'

Het doel van de pilot seniorvriendelijke wijken, het middels wijkgerichte samenwerking creëren van een omgeving waarin ouderen zo lang en prettig mogelijk zelfstandig in hun eigen woning of wijk kunnen blijven wonen, is niet nieuw. Ruim veertig jaar geleden werden de eerste gedachten over zulke gebieden, destijds vaak aangeduid als woonzorgzones of woonservicegebieden (wsg), uitgewerkt (De Kam en Leidelmeijer, oktober 2019)[7].

De kern van deze gedachte is te vinden in het Engelstalige concept `ageing in place'. Het concept komt uit de gerontologie en gaat ervanuit dat ouderen beter af zijn als zij in hun vertrouwde omgeving oud kunnen worden (VROM-raad 2005 in: De Kam en Leidelmeijer, oktober 2019). Verhuizen brengt volgens deze gedachte stress en kosten met zich mee. Het betekent een breuk met het sociale netwerk wat belangrijk is voor welbevinden en ondersteuning van ouderen, en het verlaten van de fysieke omgeving die hen bekend en vertrouwd is. Wanneer sprake is van een verhuizing naar een instelling komt daar nog eens bij dat ouderen een deel van hun autonomie, privacy en leefruimte moeten opgeven (De Kam en Leidelmeijer, oktober 2019).

De populariteit van de 'ageing in place' uitgangspunten in beleid en uitvoering is mede het gevolg van vergrijzing, veranderingen van intramurale naar extramurale zorg en veranderende wensen van bewoners als het gaat om wonen, zorg en dienstverlening. Ouderen willen het liefst zo lang mogelijk zelfstandig, in een voor hen passende woning, blijven wonen (De Kam & Hendrixen 2007 in: De Kam en Leidelmeijer 2019).

In onderzoeken van De Kam et al. (2012[8] en 2019) bleek dat ouderen in de onderzochte woonservicegebieden gemiddeld genomen langer zelfstandig bleven wonen dan in de gekozen controlewijken, minder vaak naar een andere wijk verhuisden en minder vaak verhuisden naar een instelling (binnen en buiten de wijk). Daarnaast waren er aanwijzingen dat de voorzieningen in de wsg gebieden goed aansloten bij de wensen van ouderen, dat ouderen in woonservicegebieden beter met hun problemen konden omgaan (coping) en dat op enkele belangrijke terreinen hun welbevinden minder hard achteruitging zodra ze te maken kregen met toenemende beperkingen of kwetsbaarheid (De Kam en Leidelmeijer, oktober 2019: p 6).

Overigens maakten de onderzoekers wel een kanttekening. Er is mogelijk sprake van enige bias omdat bij het aanwijzen van de wsg waarschijnlijk gekozen werd voor de meest kansrijke gebieden. Dat waren gebieden die wellicht ook zonder de gebiedsgerichte aanpak van de wsg zich positiever hadden ontwikkeld op de genoemde kenmerken dan de controlewijken.

Bij de keuze voor gebiedsgericht beleid wordt dus uitgegaan van een positief effect op senioren van voorzieningen in de omgeving. Volgens De Kam en Leidelmeijer (2019) zijn echter vanuit het perspectief van de ouder wordende mens niet alle factoren die bijdragen aan de kwaliteit van leven gebied gebonden en zeker ook niet voor iedere oudere in dezelfde mate. Behoeften en mogelijkheden van ouderen blijken samen te hangen met geslacht, inkomen, opleidingsniveau en migratieachtergrond (zie o.a. (del

[7] De Kam, G. en K. Leidelmeijer (2019). *Leren van 20 jaar ervaring met woonservicegebieden Hoe langer? Hoe beter!* Den Haag: Platform31.

[8] De Kam, G., et al. (2012). *Kwetsbaar en zelfstandig: een onderzoek naar de effecten van woonservicegebieden voor ouderen.* Nijmegen, Institute for Management Research - RU Nijmegen.

Bario et al. 2019[9], Rekenkamer Rotterdam, 2021[10]). De bevolkingssamenstelling van wijken verschilt op deze aspecten en daar zal bij de inrichting van seniorvriendelijke wijken rekening mee moeten worden gehouden. Het benadrukt ook het belang om ouderen zelf een belangrijke stem te geven in de ontwikkeling van (lokaal) beleid.

In 2008 is de gemeente Rotterdam gestart met het stimuleren van de ontwikkeling van woonservicegebieden. Deze werden door de gemeente gedefinieerd als gebieden waarin ouderen en mensen met een beperking zo zelfstandig mogelijk en met behoud van eigen regie kunnen wonen én waarin sprake is van een samenhangend aanbod op het terrein van wonen, welzijn en zorg. In de collegeperiode 2010-2014 werden 16 gebieden aangewezen voor het ontwikkelen van een wsg[11]. De motivatie lag in de steeds groter wordende groep senioren, de focus op extramuralisatie vanuit de overheid en de wens van de senior voor een steeds grotere mate van zelfbeschikking[12]. Vier voormalige wsg-gebieden: Hoogvliet-Zuid, Lombardijen, Lage Land & Prinsenland en Rubroek, vallen respectievelijk binnen de pilotwijken: Hoogvliet, IJsselmonde, Het Lage Land & Prinsenland en Crooswijk.

Ondanks de positieve resultaten bleken projecten rondom woonservicegebieden op steeds meer problemen te stuiten, zoals veranderende wet- en regelgeving, projectfinanciering, inhoudelijke complexiteit en problemen rondom de spanning en concurrentie van verschillende zorgaanbieders. Hierdoor richtte partijen zich weer meer op het eigen belang dan op het gezamenlijk belang (De Kam en Leidelmeijer, 2019).

Onder druk van de dubbele vergrijzing en problemen met de integraliteit en passendheid van het zorg-, welzijn- en woonaanbod voor ouderen zijn de uitgangspunten en doelstellingen van de woonzorgzones en servicegebieden weer in de belangstelling gekomen.

2.2.2 Age-friendly cities

Er is ook veel *internationale* literatuur te vinden over dit onderwerp. het onderwerp ‘age friendly cities’; De World Health Organization (WHO) heeft een belangrijke rol gespeeld bij het zorgen voor steun voor dit concept in diverse landen, vooral via het wereldwijde netwerk leeftijdsvriendelijke steden en gemeenschappen waar 1114 (aantal in 2020) steden en gemeenschappen wereldwijd bij zijn aangesloten.

Inmiddels zijn dan ook de nodige ervaringen opgedaan en vergelijkende onderzoeken uitgevoerd.

Zo onderscheiden Rémillard-Boilard et al. (2021)[13] op basis van een vergelijkend casusonderzoek in steden in 11 verschillende landen, vier belangrijke aandachtspunten bij het ontwikkelen van ‘leeftijdsvriendelijke’ steden en gemeenschappen: een andere (positieve) perceptie op ouderdom (1), het betrekken van een breed scala aan relevante actoren zoals lokale raadslieden, maatschappelijke organisaties, universiteiten, ouderen (2), inspelen op de (diverse) behoeften van ouderen (3) en het verbeteren van de planning en uitvoering van ‘leeftijdsvriendelijke’ programma’s (4). Het delen van best practices door steden blijkt te kunnen helpen de projecten te identificeren die het meeste opleveren. Voorts blijkt sterke politieke steun een belangrijke succesfactor voor het ontwikkelen van ‘leeftijdsvriendelijke’ initiatieven. Tenslotte wordt het belang van het evalueren van ‘leeftijdsvriendelijke’ programma’s genoemd voor de toekomst van de ‘age-friendly movement’’.

2.3 Samenwerking

Kuipers & Groeneveld (2014)[14] hebben onderzoek gedaan naar de kenmerken van excellent presterende teams in het

---

[9] del Barrio, E.; Pinzón, S.; Marsillas, S.; Garrido, F. Physical Environment vs. Social Environment: What Factors of Age-Friendliness Predict Subjective Well-Being in Men and Women? Int. J. Environ. Res. Public Health 2021, 18, 798. https://doi.org/10.3390/ijerph18020798.

[10] Rekenkamer Rotterdam (27 mei 2021). *Broze bedoelingen. Ex-ante onderzoek naar effecten ouderenbeleid*.

[11] Gemeente Rotterdam, TNO, Veldacademie (2012). *Monitor Woonservicegebieden 2012 – 2013.*

[12] Gemeente Rotterdam, TNO, Veldacademie (2014). *Stedelijke Monitor Woonservicegebieden. Waardering van bewoners.*

[13] Rémillard-Boilard S, Buffel T, Phillipson C. Developing Age-Friendly Cities and Communities: Eleven Case Studies from around the World. International Journal of Environmental Research and Public Health. 2021; 18(1):133. https://doi.org/10.3390/ijerph18010133

[14] Kuipers, Ben & Groeneveld, Sandra. (Januari 2014). *De kracht van High Performance Teams: Zes ingrediënten voor excellent presteren in de publieke sector.* Mediawerf Uitgevers ISBN: 9789490463311.

publieke domein. Zij onderscheiden daarbij drie vormen van samenwerking: doelgerichte-, taakgerichte- en stakeholdergerichte samenwerking.

Als we de vertegenwoordigers van de samenwerkende partijen in de pilots, de zogenaamde kernteamleden, beschouwen als het team, dan zijn de vertegenwoordigers van de partijen die belang hebben bij de pilots maar hier niet aan deelnemen de zogenaamde stakeholders.

Een belangrijk aandachtspunt bij de doelgerichte samenwerking in een team is de mate waarin de doelen waaraan in de praktijk wordt gewerkt overeenkomen met de tevoren vastgestelde beleidsdoelen. Bij de samenwerking in de kernteams is bijvoorbeeld van belang dat plannen, acties en activiteiten worden bezien en ontwikkeld o.b.v. de bijdrage die ze naar verwachting leveren aan het einddoel (langer thuis wonen) en voorwaardelijke doelen (zoals welbevinden en gezondheid ouderen, passend en integraal aanbod voorzieningen voor ouderen, een efficiënt gebruik van middelen).

Bij taakgerichte samenwerking gaat het om het onderling afstemmen van taken, het uitwisselen van informatie en dit integreren in het werk. Bij de pilot gaat het dan bijvoorbeeld over hoe professionals taakgericht kunnen samenwerken zodat ouderen passende integrale hulp en ondersteuning krijgen.

Stakeholdergerichte samenwerking betreft het contact met de omgeving en oog hebben voor de belangen en behoeften van de stakeholders. Hierbij is onder andere van belang dat de kernteamleden actief zorgen voor een goede samenwerking en afstemming met hun stakeholders, andere organisaties ed. in de wijk maar dus vooral ook de doelgroep ouderen. Bijvoorbeeld dat de kernteamleden de wensen en behoeften van de doelgroepen in de wijk kennen. De relatie met de doelgroepen zou moeten voorzien in de juiste feedback om de geleverde producten en diensten hierop te laten aansluiten. Belangrijke stappen daarin zijn ten eerste het vaststellen wie de relevante stakeholders, doelgroepen, van de ouderenhub zijn. En ten tweede actieve communicatie met de stakeholders en gebruik van feedback om tot betere producten en diensten te komen. Dit pleit voor het actief betrekken van de doelgroepen bij de uitvoering van de pilot. Daarbij is ook aandacht nodig voor ouderen die niet op een plek wonen waar woon-zorg en welzijnsvoorzieningen voor ouderen zijn geconcentreerd of die geen behoefte hebben aan zo'n plek (focus op mens (people) i.p.v. plaats (place), De Kam en Leidelmeijer, 2019).

2.4 Onderzoek rekenkamer

De rekenkamer (2021)[15] heeft gedurende de periode maart 2020 t/m februari 2021 onderzocht of te verwachten valt dat de gemeente met het ouderenbeleid beoogde resultaten op de lange termijn daadwerkelijk zal bereiken.

Volgens de onderzoekers bevat het "uitvoeringsprogramma Rotterdam, Ouder en Wijzer', waar de plannen m.b.t. de pilot seniorvriendelijke wijken deel vanuit maakt, (te) grote ambities. Het wil onder meer dat Rotterdamse ouderen gezonder gaan leven, dat eenzaamheid onder hen vermindert, dat zij in hun eigen wijk oud kunnen worden in een geschikte woning en dat zij er passende zorg en ondersteuning kunnen krijgen. Echter de rekenkamer concludeert op basis van haar onderzoek dat het niet te verwachten is dat de gemeente met het ouderenbeleid deze ambities op lange termijn zal realiseren. Van de 81 maatregelen uit het programma zou er maar één zijn, beweegaanbod Sportbedrijf voor ouderen, die naar hun verwachting substantieel kan bijdragen aan de gestelde ambities.

Een van de genoemde redenen voor de lage verwachtingen is dat maatregelen niet blijvend en/of stadsbeeld worden uitgevoerd. Zo zijn er volgens de onderzoekers veel kleinschalige pilots die slechts in één of enkele wijken worden uitgevoerd en waarvan onzeker is of ze een vervolg krijgen. De gemeente zou bovendien een deel van de maatregelen slechts tijdelijk, steeds minder of helemaal niet financieren.

Meerdere maatregelen zouden onrealistische verwachtingen bevatten en de gemeente zou onvoldoende rekening houden met de leefwereld van ouderen. Veel maatregelen zouden niet aansluiten bij de wensen en problemen van (potentieel) kwetsbare ouderen, zoals ouderen met een laag inkomen en/of opleidingsniveau en ouderen met een niet-westerse migratieachtergrond. Ten derde voert de gemeente volgens de rekenkamer onvoldoende regie over de samenwerking met andere organisaties die bij de uitvoering van het ouderenbeleid betrokken zijn. Ten slotte zou de gemeente onvoldoende leren van ervaringen met

[15] Rekenkamer Rotterdam (27 mei 2021). *Broze bedoelingen. Ex-ante onderzoek naar effecten ouderenbeleid*.

eerder genomen maatregelen, zoals met de woonservicegebieden.

Het rekenkameronderzoek bevat over zeer veel onderwerpen uit het programma Rotterdam, Ouder en Wijzer resultaten, (deel)conclusies en verbeterpunten. De volgende punten hebben betrekking op de ouderenhubs.

De rekenkamer wijst erop dat de gemeente ervan uitgaat dat zorg- en welzijnspartijen zelf afspraken maken over de onderlinge taakverdeling in de ouderenhubs. Dit is volgens de onderzoekers niet zo eenvoudig omdat zij concurrenten zijn van elkaar. Voorts geven de onderzoekers aan dat inhoud en doelen van het concept ouderenhubs voor meerdere betrokkenen onvoldoende duidelijk zijn. Ook zou bij de aanpak van de ouderenhubs onvoldoende gebruik zijn gemaakt van de kennis die eerder is opgedaan met vergelijkbare concepten zoals de woonzorgzones en woonservicegebieden in Rotterdam. De rekenkamer vindt dat hiermee onvoldoende leervermogen wordt getoond.

De conclusies van de rekenkamer over het “Programma Rotterdam, Ouder en Wijzer” staan niet op zichzelf. De rekenkamer constateert op basis van onderzoek[16] naar inhoudelijke overeenkomsten (‘rode draden’) in de conclusies van 42 van haar rapporten die ze sinds 2009 tot en met begin 2019 heeft gepubliceerd over de gemeente Rotterdam, dat er sprake is van een structureel probleem. De gemeente zou onder andere met haar plannen herhaaldelijk te overmoedig zijn en te weinig rekening houden met de leefwereld van uitvoerders en burgers. Voorts constateert de rekenkamer meermaals dat het beleid is verkokerd in deelprocessen waarin het totaalbeeld van het te bereiken maatschappelijk doel (realiseren van publieke waarde) ondergesneeuwd raakt.

In de reactie van het college op het rekenkamer rapport wordt onder andere aangegeven dat is gekozen voor pionieren omdat er in het sociaal domein weinig bewezen effectieve interventies zijn. Daarom zou er bewust voor zijn gekozen om klein te beginnen met pilots in de wijk om gaandeweg te werken aan brede interventies voor vele ouderen die breed worden ingezet.

Op basis van het ex-ante onderzoek van de Rekenkamer Rotterdam naar het uitvoeringsprogramma ‘Rotterdam, Ouder en Wijzer”, komen we tot de volgende aandachtspunten voor ons onderzoek:

- mate waarin de doelen en inhoud van de pilot ouderenhubs duidelijk zijn voor betrokkenen.
- invloed van concurrentieoverweging op de organisatie en resultaten.
- mate waarin er in de opzet en uitvoering aandacht is voor mogelijkheden tot evalueren en leren.
- aandacht die er is voor de wensen, behoeften en het bereiken van ouderen. In het bijzonder van (potentieel) kwetsbare ouderen, zoals ouderen met een laag inkomen en/of opleidingsniveau en ouderen met een niet-westerse migratieachtergrond.

[16] Rekenkamer Rotterdam (24 september 2019). *Publieke waarden in de knel. Samenvatting meta-analyse 10 jaar rekenkameronderzoek over gemeentebestuur Rotterdam*.

3 Organisatie pilot

3.1 Kenmerken pilotwijken

Voor de uitvoering van de pilot is volgens een van de projectleiders gekozen voor Rotterdamse wijken die bovengemiddeld kansrijk werden geacht om een duurzame effectieve samenwerking en een seniorvriendelijk aanbod (verder) te ontwikkelen. Daarmee is net als in de evaluatieonderzoeken van de wsg (De Kam en Leidelmeijer, 2019) mogelijk sprake van enige bias omdat deze gebieden zich mogelijk ook zonder de gebiedsgerichte aanpak positief ontwikkelen.

Het gaat om wijken waar bij aanvang van de pilot al de nodige samenwerkingsvormen en initiatieven voor ouderen aanwezig waren of op dat moment werden ontwikkeld.

Hoewel er niet op is geselecteerd, is het daarom waarschijnlijk geen toeval dat de pilotgebieden: Hoogvliet, IJsselmonde, Lage Land/Prinsenland en Crooswijk vroegere woonservicegebieden omvatten.

> *Dan komt er concept ouderenhub naar ons toe. En die is juist ook toegekend aan IJsselmonde omdat we overal nauw met elkaar samenwerken. Dus ja, er is een naam bijgekomen maar qua inhoud waren we er al mee bezig.*

3.2 Doelen

De beleidsdoelen van de pilot zijn op wijkniveau niet uitgewerkt tot concrete (meetbare) doelen, en een onderbouwd plan hoe die doelen middels samenwerking te bereiken (beleids- of interventietheorie). Ook ontbreken kaders m.b.t. targets, doelgroepen en geografisch werkgebied van de hubs.

Het blijkt dat daardoor onder de kernteamleden zeker in het begin verschillende opvattingen leefden, en verwarring en onduidelijkheid bestond over de pilot. Met name over de betekenis van het destijds in de pilot gehanteerde begrip ouderenhub. Bijvoorbeeld gaat het bij een ouderenhub om een netwerkorganisatie, of om een fysieke, centrale plek in de wijk waar ouderen terecht kunnen danwel een groter geografisch gebied (bijv. een wijk)?

In de loop van de tijd zien we wel meer focus en structuur in de pilot. Was er bij aanvang vaak sprake van een veelheid aan verschillende soorten doelen die men wilde bereiken, inmiddels zijn deze uitgebreide lijsten teruggebracht tot veel kortere prioriteitenlijsten. Daarnaast is de inzet meer afgeperkt tot bepaalde gebiedsdelen (centrumlocaties/ hubs) en bepaalde (verder) te ontwikkelen aanpassingen en voorzieningen, zoals seniorvriendelijke routes (plusroutes), tussenvoorzieningen, comfortwoningen, samen eten en ontmoeten en welzijnsactiviteiten.

3.3 Doelgroepen

De doelgroep van de pilot was, zoals gezegd, vooraf niet nader gedefinieerd. Zodoende bestaan hierover onduidelijkheden en verschillende opvattingen onder de kernteamleden. Zo staan er in de wijken bijvoorbeeld van oudsher 55 plus woningen maar wordt nu getwijfeld of de groep 55-65 wel als doelgroep ouderen moet worden beschouwd. In de praktijk zijn deze mensen vaak nog in hoge mate zelfredzaam. Aan de andere kant wordt de (meer) zelfredzame groep ouderen ook wel als doelgroep gezien als het gaat om het voorbereiden op het ouder worden en in verband met preventie van fysieke en psychische ouderenproblematiek.

> *… nu ligt het echt natuurlijk op de kwetsbare ouderen, 65 en ouder. Terwijl je eigenlijk de generatie daarvoor ook al bewust moet maken want dat zijn de ouderen van de toekomst.*

Daarnaast wordt belang gehecht aan het ‘mengen’ en verbinden van de doelgroep ouderen met andere bewonersgroepen in de wooncomplexen en in de wijk. Ook het voorkomen van leegstand 55 plus flats speelt een rol.

Vanuit het oogpunt van veiligheid(sbeleving) van ouderen wordt overigens ook getwijfeld aan het ‘mengen’ met bepaalde cliëntgroepen, zoals mensen met een lichtverstandelijke beperking of psychische problemen. In een 55-plus flat in Hoogvliet (de Kulk) hebben zich hierbij meerdere incidenten voorgedaan.

3.4 Organisatie samenwerking

3.4.1 Rol gemeente

Er zijn twee gemeentelijke projectleiders bij de pilot betrokken: één voor de pilotwijken Hoogvliet en Prinsenland/Het Lage Land (en Ommoord) en de ander voor de pilotwijken

Crooswijk en IJsselmonde. De projectleiders zorgen, ondersteunt door de projectsecretaris, voor de projectadministratie en het plannen van de bijeenkomsten.

De betrokkenheid van de gemeente bestaat vooral uit het voeren van procesregie, waarbij de partners eigen verantwoordelijkheid hebben bij het uitvoeren van plannen en activiteiten. Waar nodig en mogelijk faciliteert de gemeente het ontwikkelingsproces bijvoorbeeld met tijdelijke bijdragen uit het projectbudget.

De projectleiders vervullen vooral de rol van procesregisseur bij de ontwikkeling van de seniorvriendelijke wijken. Daarbij gaat het onder andere om het verbinden van de betrokken partijen aan de gemeentelijke beleidsdoelen van de pilot.
De concrete invulling van de seniorvriendelijke wijken wordt als maatwerk gezien. Uitgangspunt is dat wat nodig is per wijk 'van onderaf' zal moeten worden bepaald. Dit vanwege verschillen in de kenmerken van bewoners, de samenwerking en organisaties in de wijk en de fysieke structuur van de wijk.
Er is daarom niet gekozen voor een projectmatige aanpak waarbij de gemeente van tevoren bepaalt wat de beoogde projectresultaten zijn voor een pilotgebied en vervolgens stuurt op de realisatie daarvan.

Zo is een beleidsdoel van de pilot dat er in wijken woonzorg vormen bestaan waarmee ouderen, ook als ze meer beperkingen krijgen, langer zelfstandig kunnen wonen.
Op basis van de behoeften en mogelijkheden in de betreffende wijk kan dit een verschillende invulling krijgen. Er kan worden gekozen om in te zetten op Thuisplusflats, serviceflats, aanleunwoningen, levensloopbestendige woningen, kangoeroewoningen, groepswonen, kleinschalig wonen en/of hofjes. In de praktijk is, zoals nog zal blijken, de variatie echter beperkt en wordt vaak voor dezelfde woonzorgvorm gekozen (bijvoorbeeld Thuisplusflats).

3.4.2 Samenstelling kernteams

De vier pilotgebieden beschikken ieder over een kernteam waarin per domein van welzijn, zorg en huisvesting in ieder geval één organisatie uit de wijk is vertegenwoordigd. Deelname is vrijwillig. Het is aan de organisaties in de wijk zelf overgelaten of ze in de pilot een rol wilden spelen. De kernteamvergaderingen worden voorgezeten door de projectleiders. De gemeente neemt ook inhoudelijk deel aan de kernteams. Zo nemen gebiedsadviseurs welzijn en vertegenwoordigers van stadsontwikkeling deel aan kernteambijeenkomsten.

Zoals uit tabel 1 blijkt, zijn er (kleine) verschillen in het aantal partijen dat per domein is vertegenwoordigd in de kernteams. In Crooswijk nemen 3 i.p.v. 2 woningcorporaties aan het kernteam deel.
Er worden door de projectleiding en kernteamleden geen partijen of organisaties gemist in het team.

Er is verschil in het type functionarissen dat hun organisatie vertegenwoordigt in het kernteam. Zo zijn er account-/inkoop en contractmanagers, locatie- en gebiedsmanagers teamleiders, (gebieds)coördinatoren en beleidsmedewerkers lid van de kernteams.
De kernteams bestaan dus uit (lokale) bestuurders, leidinggevenden in de uitvoering, coördinatoren en beleidsmedewerkers. Er zijn op dit punt geen opvallende verschillen in de samenstelling van de kernteams.

In de kernteams zitten dus vertegenwoordigers van organisaties die dicht op de uitvoering zitten, maar ook bestuurders, coördinatoren en beleidsmedewerkers die meer op afstand staan. Er bestaan verschillende opvattingen over het type functionaris dat namens een organisatie in het kernteam zitting zou moeten nemen. Bestuurders zoals directeuren zouden te ver van de praktijk staan om te weten wat er nodig is in een wijk, uitvoerders zouden te veel op details zitten en zelf te veel willen uitvoeren. Eén van de projectleiders denkt daarom dat idealiter vertegenwoordigers van organisaties in het kernteam zitting hebben die een tussenpositie innemen tussen bestuur en uitvoering. Zij kunnen richting bestuur en uitvoering acties ondernemen en contacten onderhouden.

Tabel 1 Deelnemende organisaties kernteams Pilotwijken

	Hoogvliet	Prinsenland/ Het Lage Land	Crooswijk	IJsselmonde
Wonen	Woonbron	Havensteder	Havensteder	Woonbron
	SOR	Woonstad	SOR	SOR
Zorg	Argos	Aafje	Aafje	Aafje
	Lelie zorggroep	Lelie Zorggroep	Laurens	Laurens
	Pameijer			
Welzijn	DOCK	Buurtwerk	DOCK	PIT010

3.4.3 Rol ouderen

In geen van de pilotwijken maken ouderen(organisaties) deel uit van het kernteam.

De inbreng van hun wensen en behoeften is op een andere manier geregeld. Crooswijk en IJsselmonde beschikken bijvoorbeeld over een ouderenpanel dat geraadpleegd kan worden door (de partners in) het kernteam. In Crooswijk wordt samen met het Netwerk van Organisaties van Oudere Migranten (NOOM) gekeken hoe migrantenouderen meer betrokken kunnen worden. In Prinsenland/ Lage Land is men gestart met een tweedaagse bijeenkomst met inbreng van ouderen. In Hoogvliet was sprake van een online focusgroepbijeenkomst. De focusgroepen in de andere wijken worden weer opgestart zodra de coronamaatregelen dat weer toelaten. De bedoeling is dat de focusgroepen minstens twee keer per jaar bijeenkomen om over de voortgang van de seniorvriendelijke wijken te praten en de groepen zullen worden gebruikt voor het toetsen van voorstellen.

3.4.4 Centrumlocaties/ ouderenhubs

De kernteams in de vier wijken hebben gemeenschappelijk dat ze zich in de praktijk richten op het meer seniorvriendelijk maken van (een deel) van de wijk. Ze focussen daarbij op plekken waar veel ouderen wonen en voorzieningen zijn voor ouderen, en locaties waar al plannen en initiatieven bestaan voor het meer seniorvriendelijk maken van de wijk. Dit noemen we de zogenaamde centrumlocaties of ouderenhubs. Op deze locaties draait het om een integrale benadering van wonen, zorg en welzijn, en een toegankelijke buitenruimte[17].

Tabel 2 Centrumlocaties/ ouderenhub(s) pilots (november 2021)

	Hoogvliet	Prinsenland/ Het Lage land	Crooswijk	IJsselmonde
Centrumlocatie(s)/ ouderenhubs	2 locaties: Siloam (seniorenwoningen, verzorgings- en verpleeghuis) en de Kulk (55+flat)	Prinssensflats (ouderenflats) en de Burcht (seniorenflat)	Woonzorglocatie Rubroek	Omgeving winkelcentrum Keizerswaard (Locaties huis van de wijk, seniorenflats)

[17] Gemeente Rotterdam (december 2021) *Concept rapportage van het programma Rotterdam, Ouder en Wijzer.*

3.4.5 Verschil ontwikkelingsfase organisatie pilots

Naast de overeenkomsten in algemene zin zijn er duidelijke verschillen in de kenmerken van de pilots. Het grootste verschil is die tussen Crooswijk en andere drie pilotwijken.

In alle vier de pilots zijn er doelen bepaald en plannen gemaakt voor het seniorvriendelijk maken van de wijk, maar in drie daarvan zijn die ook gericht op het uitproberen van nieuwe woon-zorg-welzijnsconcepten op één of meer centrale locaties in de wijk. In Crooswijk is dat niet het geval.

Een deel van de kernteamleden daar zag het ontwikkelen van nieuwe fysieke woon-zorgvoorzieningen ook (nog) niet als een doel van de pilot. Maar waarschijnlijk gaat het hier niet zozeer om een principieel ander uitgangspunt maar eerder om een ander punt in de ontwikkeling van de ouderenhub. In Crooswijk is men op dit punt minder ver in de ontwikkeling van de pilot. Ook daar is de basis, de samenwerking in kernteam, gelegd maar er zijn minder acties en plannen op dit gebied uitgevoerd dan in de andere wijken (zie hoofdstuk 4).

> *Zoals aangegeven kost het organiseren van de samenwerking meer tijd dan in andere hubs en daarnaast zouden voorgenomen acties minder goed van de grond komen dan in de andere hubs.*
> *Wij zijn nu voor mijn gevoel nog een hele tijd in de vergadermodus. Er is nu wel een projectmedewerker aangetrokken die zich meer bezig gaat houden met de activiteiten. Dus er komt nu eindelijk schot in. Maar er was heel erg een vergadermodus.*

Volgens de betrokkenen had Crooswijk ook een minder gunstige uitgangspositie. Bij aanvang van de pilot bestonden er minder (sterke) samenwerkingsrelaties.

3.4.6 Kennisuitwisseling

Met uitzondering van een stedelijke bijeenkomst in 2021 was er geen sprake van een georganiseerde vorm van kennisuitwisseling tussen de vier kernteams. Hieraan bleek wel duidelijk behoefte.

Een aantal kernteamleden was in meerdere hubs of wijken actief. Zij namen hun ervaringen mee in het kernteam en brachten de andere leden zo op nieuwe ideeën. Zodoende werden initiatieven van elders overgenomen. Wellicht dat mede hierdoor, ondanks verschillen tussen de wijken (bijv. kenmerken van bewoners, de samenwerking en organisaties in de wijk en de fysieke structuur), in de pilotwijken toch veelal dezelfde soort initiatieven worden ontwikkeld.

4 Resultaten

4.1 Samenwerking

De deelnemers zien de samenwerking in het kernteam als het belangrijkste tot op heden behaalde resultaat van de pilot. Daarbij worden genoemd:

- Teamgevoel: er is meer een 'wij' of teamgevoel ontstaan; het gevoel dat men samen hetzelfde doel probeert te realiseren. "*De neuzen staan dezelfde kant op*", merkte een van de deelnemers op. Dit wordt als een noodzakelijke basisvoorwaarde gezien voor een duurzame wijkgerichte samenwerking en het ontwikkelen van een seniorvriendelijke wijk.

- Kennisdeling: men weet beter wat de ander doet en er wordt meer gebruik gemaakt van elkaars aanbod, expertise en kennis. Daarbij gaat het ook om kennis van de wijk(bewoners) en beschikbare middelen (bijv. subsidies).

- Korte lijnen: binnen het kernteam heeft men een aanspreekpunt bij de andere organisaties en de gemeente.

> *Ik dacht: o wacht even, dit is bijzonder, hier is al echt een wij-gevoel met elkaar. Dat heb ik de afgelopen maanden steeds meer zien groeien*

> *Wat volgens mij hier wel goed gaat, is dat we elkaar goed kennen als partners. We weten elkaar te vinden. Dus ook op inderdaad losse projecten of andere vraagstukken weten we elkaar echt te vinden.*

> *Ik kan alleen benoemen wat ik nu positief vind aan deze samenwerking. Wat je ziet, is dat we elkaar heel goed zijn leren kennen. Dat komt ook doordat je zo vaak overlegt. Dus we begrijpen nu veel beter elkaars velden. Dus waar zorg mee bezig is en welzijn. En dan merk je ook gewoon dat de plannen beter op elkaar afgestemd worden. Waar je anders misschien als organisaties je eigen ding deed en niet per se van elkaar wist wat er speelde, kan je dat nu veel beter op elkaar afstemmen en de plannen ook beter maken.*

4.2 Betrekken van ouderen

Het overleg in het kernteam zou volgens deelnemers eraan bijdragen dat de belangen van ouderen beter vertegenwoordigd worden. De reden is dat de vertegenwoordigers van de deelnemende organisaties van hun professionals horen wat er bij hun klanten speelt en dit delen met hun collega's in het kernteam.

Niettemin, vinden de kernteamleden dat de ouderen tot op heden een te beperkte rol hebben gespeeld binnen de pilots. Door corona bleek dit niet goed mogelijk. Zo hadden ouderen soms moeite met het digitaal vergaderen. Meer in het algemeen blijkt het betrekken van ouderen in de praktijk vaak niet gemakkelijk. De opkomst bij inspraakbijeenkomsten is vaak laag en de groep ouderen die zich actief inzet, is vaak niet representatief voor de diversiteit aan ouderen in de wijk. Met name migrantengroepen zouden zijn ondervertegenwoordigd.

> *Ik denk dat je de bewoners iets meer had kunnen betrekken bij allerlei dingen die we hebben gedaan. Daar zijn we nu heel terughoudend in geweest.*

> *De enige die moeilijk te bereiken zijn, zijn de allochtone partijen, dus daarvoor heeft de welzijnsorganisatie (geanonimiseerd) contact gezocht met de moskee. Om te kijken van hoe kun je de mensen met een andere culturele achtergrond betrekken bij de wijk.*

4.3 Gerealiseerd aanbod

Voor een uitgebreide beschrijving van de resultaten van het “Programma Rotterdam, Ouder en Wijzer” in het seniorvriendelijk maken van Rotterdam verwijzen we naar de rapportage (Gemeente Rotterdam, december 2021).

Uit de gesprekken met de projectleiding en medewerkers, en de bestudeerde projectdocumenten blijkt dat in de pilots in meer of mindere mate concrete stappen zijn gezet op weg naar een meer seniorvriendelijke wijk. Er liggen plannen van aanpak en er zijn actielijsten waarvan een deel van de acties al is of binnenkort wordt uitgevoerd. Voorbeelden zijn Thuisplusflats, comfortwoningen en locaties waar ouderen kunnen eten en recreëren. Corona belemmert in de praktijk nog het gebruik van deze locaties/ centrale ontmoetingsruimten. Er zijn dementie- en doorstroomprojecten (bijvoorbeeld inzet van verhuismakelaars). Er is gewerkt aan een beter toegankelijke buitenruimte.

In Crooswijk zien we nog geen resultaten van de pilot m.b.t. het (verder) ontwikkelen van fysieke plekken waar ouderen terecht kunnen voor een integraal woon-, welzijn- en zorgaanbod. De opbrengst in Crooswijk bestaat met name uit een verbeterde samenwerking tussen de organisaties en er zijn projecten zoals het VPT-traject[18], de plusroute, doorstroming wonen en een activiteitenprogramma voor ouderen. Fysiek aanbod zoals de Thuisplusflats en comfortwoningen ontbreken in Crooswijk.

De resultaten van de pilots hangen volgens de geïnterviewden samen met de kenmerken van de organisaties en de deelnemers aan de kernteams. Organisaties en kernteamleden die al langer actief zijn in de wijk hebben vaak al een netwerk opgebouwd en hebben een betere uitgangspositie m.b.t. de pilot. Een van de projectleiders geeft aan dat het daarom te hopen is dat met de aanbesteding van het welzijn geen wisselingen plaatsvinden van aanbieders.

Hiernaast lijken ook individuele factoren van belang, zoals betrokkenheid, concrete inzet en mate van zelfinitiatief van de kernteamleden.

In de bijlage is een overzicht te vinden van het gerealiseerde aanbod in de pilotwijken. We gaan nu nader in op de door de kernteamleden en projectleiding benoemde belangrijkste of meest opvallende resultaten.

4.3.1 Toegankelijkheid buitenruimte

Om de toegankelijkheid van de buitenruimte te verbeteren zijn in de seniorvriendelijke wijken/ ouderenhubs de richtlijnen voor de plusroutes versneld uitgevoerd. Daarmee is de toegankelijkheid van de buitenruimte voor senioren vergroot.

De routes zijn met ouderen nagelopen om hun behoeften mee te kunnen nemen (schouw). Voor de delen van de route waar het niet mogelijk was om aan de eisen voor plusroutes te voldoen, is geprobeerd de knelpunten voor ouderen anderszins zo goed mogelijk op te lossen. Deze delen worden de zogenoemde ouderenroutes genoemd. Het aanleggen van plusroutes op basis van de behoeften

[18] Het ‘volledig pakket thuis’ (vpt) is een 'pakket zorg' voor mensen met een indicatie voor de Wet langdurige zorg (Wlz). Het vpt is een leveringsvorm: de manier waarop de cliënt de zorg ontvangt. Bij een vpt blijft de cliënt thuis wonen en levert een zorginstelling het volledige pakket zorg (website ministerie VWS, geraadpleegd 18 november 2011).

van ouderen botst soms op de toekomstige ontwikkelingen in de gebieden, waardoor het niet kostenefficiënt is om sommige delen op dit moment aan te passen.

Ondanks dat het volgens de geïnterviewden lastig is om veranderingen in de buitenruimte te realiseren, zijn de kernteams, volgens de rapportage “Programma Rotterdam, Ouder en Wijzer” (december 2021), in alle pilotwijken erin geslaagd een plusroute te realiseren. Dit heeft volgens een aantal respondenten echter wel de nodige inspanningen en tijd gekost.

Er zijn in de pilotwijken diverse belemmeringen aangepakt, zoals ongelijk straatwerk en ontbreken van op- en afritten voor mensen met een rollator of een rolstoel en te weinig bankjes.

Er worden alweer schouwen gepland omdat veranderingen in de buitenruimte doorgaan en ook deels buiten het gezichtsveld en invloedsfeer van het kernteam plaatsvinden.

4.3.2 Thuisplusflats

Begin 2021 zijn zes Rotterdamse 55+-complexen benoemd tot Thuisplusflats. Daarvan bevinden er zich vier in de pilotwijken Hoogvliet, Het Lage Land/Prinsenland en IJsselmonde.

Tabel 4 Locaties Thuisplusflats Rotterdam

Gebied	Complex
Hoogvliet	**De Kulk (pilotwijk)**
IJsselmonde	IJsselburgh (Beverwaard)
	Leyerwaard/Grienderwaard (pilotwijk)
Prins Alexander	**Prinsessenflat (pilotwijk)**
	Wooncomplex Helga (pilotwijk)
	Wooncomplex Laurens (Ommoord)

In de seniorencomplexen de Beverburcht (IJsselmonde) en de Kulk (Hoogvliet) wordt ingezet op het vitaliseren van de woongemeenschappen ten behoeve van de sociale leefbaarheid en veiligheid. Met tijdelijke extra inzet van welzijn voor maximaal een half jaar, worden ouderen geënthousiasmeerd en geholpen om zelf activiteiten op te zetten in de ontmoetingsruimte (Gemeente Rotterdam, december 2021)

Op het moment van de gesprekken met de kernteamleden waren nog niet alle geplande Thuisplusflats volledig gerealiseerd.

4.3.3 Comfortwoningen

Er zijn comfortwoningen gerealiseerd in Lage Land/ Prinsenland en IJsselmonde. In de comfortwoning in IJsselmonde kunnen ouderen, op het moment dat de coronapandemie dit toestaat, niet alleen kennis maken met alle (technische) mogelijkheden om ‘hun leven te vergemakkelijken’ en met allerlei EHealth toepassingen. Er start ook een uitleenpunt van materialen. Zorgmedewerkers en wijkverpleegkundigen krijgen trainingen in het gebruik van deze materialen. In Hoogvliet zijn er vergevorderde plannen voor het creëren van een comfortwoning in verpleeg- en verzorgingshuis Siloam.

4.3.4 Samen eten

In de pilot ‘Aan tafel’ van Stichting Opzoomer Mee worden ouderen geënthousiasmeerd om met regelmaat een gezamenlijke maaltijd te nuttigen in de gemeenschappelijke ruimte. Begin 2020 is in vier seniorencomplexen in de ouderenhubs Hoogvliet en Het Lage Land/Prinsenland een pilot rond het samen eten gestart. Na positieve ervaringen kwamen door corona de eetsessies stil te liggen (gemeente Rotterdam, december 2021). In IJsselmonde en Kralingen Crooswijk zijn door de nieuwe Coronamaatregelen sinds eind 2021 de pilots nog niet van start gegaan.

4.3.5 Overige

Hiernaast zijn er diverse resultaten die speciale vermelding verdienen. Ten eerste zijn er in de ouderenhub Hoogvliet afspraken gemaakt tussen twee zorgpartijen over preferent aanbiederschap in een ouderencomplex om zo de versnippering van het zorgaanbod tegen te gaan.

> *Vanuit de zorg weet ik dat het een behoorlijke vooruitgang is dat partijen het gebied verdelen. Ik vond het wel behoorlijk mooi om te zien dat klanten overgedragen werden. Uiteraard is de keuze van de klant altijd leidend. Degenen die wilden, werden dan zo verdeeld. Daar zie je wel de mooie samenwerking.*

Het creëren van een dementievriendelijk wijk is een belangrijk onderwerp binnen de ouderenhub IJsselmonde. Zo zijn er bijvoorbeeld trainingen aangeboden aan winkeliers, technische mensen van woningcorporaties (Woonbron,

SOR) en medewerkers van de wijkbus hoe om te gaan met dementerenden.

Een ander opvallend resultaat zijn flatscreens die in een aantal ouderenflats in de Prinsessenflats zijn opgehangen ter informatie en vermaak van de bewoners.

4.3.6 Uitbreiding woningvoorraad

Het blijkt dat de aandacht vooral is uitgegaan naar het zorg en welzijnsaanbod en dat er weinig concrete plannen of acties vanuit de kernteams zijn gericht op het uitbreiden van de woningvoorraad en herinrichting van gebouwen voor verschillende groepen ouderen. Als het gaat om nieuwbouw en het verbouwen van wooncomplexen kent het fysieke domein ook een duidelijk andere dynamiek en planning dan welzijn en zorg. De tijdsplanning is langer en er moeten vaak grote investeringen worden gedaan gedurende meerdere jaren. Dat lange termijnperspectief ontbreekt vaak nog in de kernteams.

4.4 Bijdrage pilot

Overigens kunnen niet alle nieuwe werkwijzen of voorzieningen en samenwerkingsvormen die in de pilotgebieden aanwezig zijn en worden ontwikkeld, volledig aan de pilot worden toegeschreven. De exacte bijdrage hiervan is soms lastig te bepalen. Een deel van het aanbod zou volgens de betrokkenen ook zonder de pilot er wel gekomen zijn.

> *In dat complex hadden wij al een samenwerking opgetuigd met zorg en welzijn. Want eigenlijk was dat een samenwerking die dus al voor de ouderenhub geïnitieerd was. Maar die samenwerking was er ook zonder de ouderenhub gekomen.*

Maar zonder de pilot had het mogelijk wel langer geduurd en meer inspanningen gevergd om het gewenste aanbod te realiseren. De samenwerking in het kernteam speelde in die gevallen een coördinerende, bevorderende of katalyserende rol. Zo zijn de Thuisplusflats los van de pilot aanbesteed, maar blijken in de praktijk vooral in de pilotgebieden te zijn ontwikkeld. Door de samenwerking in het kernteam was er al een basis om een subsidievoorstel in te dienen en na de toekenning hiervan samen aan de realisatie van de Thuisplusflat te gaan werken.

De afspraak tussen twee zorgpartijen over preferent aanbiederschap is een voorbeeld van een volledig nieuwe aanpak. In eerste instantie was de insteek van de pilot overigens ook sterk gericht op het ontwikkelen van innovatieve aanpakken om de versnippering tegen te gaan. Toen dit zeer moeizaam bleek, heeft men dit doel wat meer losgelaten.

4.5 Knelpunten

De plannen van de kernteams zijn in beperkte mate geconcretiseerd of geïmplementeerd. De zichtbare gevolgen van de pilot voor ouderen zijn beperkt of worden door hen niet herkend (aan de pilot toegeschreven).

Deelnemers hadden verwacht dat ze op dit moment verder zouden zijn met het uitvoeren van hun plannen en meer zichtbare, concrete resultaten zouden hebben geboekt Ook hadden ze een actievere rol voor de ouderen gewenst.

De oorzaken worden gezocht in een gebrek aan duidelijkheid, de coronapandemie en de tijd die gepaard gaat met teamvorming.

4.5.1 Gebrek aan duidelijkheid

In de kernteams ging door onduidelijkheid over de begrippen ouderenhubs veel tijd en energie verloren aan (terugkerende) discussies over wat een ouderenhub precies is (definitie) en wat er wel en niet toebehoort (afbakening). Bijvoorbeeld, is een ouderenhub alleen een netwerkorganisatie, of ook een fysieke, centrale plek in de wijk waar ouderen terecht kunnen voor een integraal aanbod of gaat het om een groter geografisch gebied, zoals een wijk?

> *Dat is tot nu toe best wel lastig af te perken, van: wat is een ouderenhub?*

> *Ik moet wel zeggen, ik vind het vaak nog wel een beetje zoeken … wat is de ouderenhub nou precies.*

4.5.2 Coronapandemie

De lockdown belemmerde de samenwerking tussen organisaties omdat zij zich gedurende deze crisis op hun primaire taken moesten richten. Daarnaast kennen de digitale samenwerkingsvormen hun beperkingen. Maar de coronapandemie belemmerde vooral ook betrokkenheid en deelname van ouderen, en daarmee de ingebruikname van voorzieningen. Naast dat door de lockdown bepaalde activiteiten niet mogelijk waren, was het ook de angst voor besmetting die ouderen weerhield van deelname.

> *Wat vervelend was, was dat eigenlijk min of meer tegelijk met het opstarten van de kerngroep er door corona juist minder kon, terwijl we eigenlijk meer wilden.*

Vanwege de coronamaatregelen konden veel voorzieningen nog niet bezocht en gebruikt worden door ouderen. Organisaties hebben daarom ook nog weinig ruchtbaarheid aan de ouderenhubs en het nieuwe aanbod gegeven.

Zodoende genieten de ouderenhubs en het nieuwe aanbod volgens de kernteamleden weinig bekendheid onder de ouderen.

> *Ik denk niet dat heel veel ouderen er echt wat van afweten. Ik denk dat we het wel geprobeerd hebben, bijvoorbeeld met zo'n digitale bijeenkomst, maar dat is gewoon te weinig.*

Ook bij organisaties in de stad die niet direct bij de pilot zijn betrokken zou het begrip ouderenhub niet altijd bekend zijn.

> *Sowieso het woord 'hub'. Wij gebruiken het heel veel, maar anderen zegt het blijkbaar niet veel.*

Uitgaande van het einde van de coronamaatregelen was het overigens wel de bedoeling dat door de partijen extra zou worden geïnvesteerd in het betrekken van de ouderen en het zichtbaar maken van de resultaten. De nieuwe lockdown gooide echter roet in het eten.

4.5.3 Teamvorming kost tijd

Er is veel tijd en energie gestoken in het zorgen voor een stevige basis voor samenwerking. Dat is volgens betrokkenen gelukt maar heeft wel meer tijd gekost dan tevoren werd verwacht. Dit wordt deels geweten aan bijzondere omstandigheden (de coronapandemie), maar los daarvan zijn de respondenten van mening dat teamvorming de nodige tijd en inspanning kost.

5 Conclusies

De resultaten van dit onderzoek zijn met name gebaseerd op ervaringen van de kernteamleden en projectleiding, dit in combinatie met het feit dat het project nog sterk in ontwikkeling is en plaatsvindt in beperkt aantal mogelijk 'meer kansrijke gebieden, betekent dat de nodige voorzichtigheid dient te worden betracht bij het trekken van conclusies en doen van aanbevelingen. Ze moeten vooral gelezen worden als indicaties en aandachtspunten voor verdere ontwikkeling van de pilot en nader onderzoek.

5.1 Samenwerking mogelijk

Uit de resultaten van de pilot blijken organisaties ondanks verschillende belangen in staat, samen te werken aan het creëren van seniorvriendelijke wijken. Volgens betrokkenen kan dat doordat zij het belang van de oudere vooropstellen. Ze werken vanuit een gemeenschappelijk doel: zorgen dat ouderen op prettige wijze zelfstandig kunnen blijven wonen in de eigen wijk.

Dit betekent dat partijen soms ook iets moeten opgeven en elkaar iets moeten 'gunnen'. Ook kan het dat partijen dingen moeten doen die niet tot hun primaire opdracht/ taak behoren en waarvoor ze dus ook niet automatisch financiering/ opdracht hebben of krijgen. Samen met de andere teamleden en de procesbegeleiders wordt dan gezocht naar andere mogelijkheden, zoals gebruik van subsidies.

> *Maar hier merken we dat we echt een gemeenschappelijke doelstelling hebben en dat is echt de ouderen beter kunnen bedienen. En dat maakt ook dat de samenwerking vele malen beter is.*

> *De woningcorporatie blijft een profit-organisatie, die moet bepaalde targets halen. Maar zoals ze meedenken en meedoen als de zorgpartijen, dat heb ik weinig meegemaakt, zowel in de zorg- en welzijnsbranche als in de commerciële setting.*

De belangrijkste factoren die volgens de kernteamleden samenhangen met de ontwikkeling van een effectieve wijkgerichte samenwerking zijn de tijd die organisaties en kernteamleden actief zijn in de wijk en daar een netwerk hebben opgebouwd en kenmerken van de teamleden zoals betrokkenheid, concrete inzet en mate van zelfinitiatief.

5.2 Kernteam coördineert, vernieuwt en versnelt

Het kernteam heeft haar nut bewezen als knooppunt waar organisaties de voortgang van hun projecten, signalen uit de wijk en nieuwe ideeën, plannen en mogelijkheden kunnen bespreken. Door deelname aan het kernteam weet men elkaar en benodigde middelen sneller te vinden, heeft men meer kennis van wat er speelt in de wijk en ontstaat energie om samen te werken aan het meer seniorvriendelijk maken van die wijk.

5.3 Beperkte zichtbare gevolgen voor ouderen

De meeste tijd en energie is gestoken in de samenwerking tussen de organisaties, en de teamvorming is dan ook het belangrijkste resultaat dat tot op heden is behaald. In de pilotwijken zijn, in wisselende mate, voorzieningen en werkwijzen ontwikkeld. Echter, mede door de beperkende coronamaatregelen, zijn veel daarvan niet of beperkt toegankelijk voor ouderen. Daarnaast is er nog weinig ruchtbaarheid gegeven aan het nieuwe aanbod.

Op het moment dat het onderzoek plaatsvond, leefde de verwachting dat door een versoepeling van de coronamaatregelen in het najaar meer van de nieuwe voorzieningen voor ouderen geopend zouden kunnen worden en ouderen actiever betrokken zouden kunnen worden bij de pilots. De laatste stand van zaken m.b.t. de coronapandemie maakt dit, in ieder geval op korte termijn, onzeker.

5.4 Gebrek aan duidelijkheid

Het feit dat men minder ver gevorderd is met het ontwikkelen van seniorvriendelijke wijken dan verwacht, is niet alleen te wijten aan de gevolgen van de coronapandemie.

Onduidelijkheden in het project hebben gezorgd voor vertraging en een gebrek aan focus en samenhang in de aanpakken. Het gaat daarbij om het ontbreken van concrete (meetbare) doelen, een uitgewerkt en onderbouwd plan hoe die doelen middels samenwerking te bereiken (beleids- of interventietheorie) en een afbakening van targets, doelgroepen en geografisch werkgebied.

6 Aanbevelingen

6.1 Voorzetten wijkgerichte samenwerking

Gezien het draagvlak en de positieve ervaringen die tot op heden in de pilot zijn opgedaan, verdient het aanbeveling de wijkgerichte samenwerking in de pilotwijken voort te zetten en verder uit te bouwen.

Er blijkt voldoende draagvlak te zijn, consensus onder de deelnemers, over het belang van het samenwerken aan het creëren van seniorvriendelijke wijken waarin ouderen langer op prettige wijze thuis kunnen wonen. Het wordt als noodzakelijk gezien voor een toekomstbestendige ouderenzorg.

I.t.t. allerlei andere samenwerkingsvormen die er al in wijken bestaan, is het kernteam puur gericht op het integrale perspectief op welzijn, zorg en wonen van ouderen en dat heeft voor betrokkenen meerwaarde. De betrokkenheid van de gemeente wordt daarbij als een belangrijke randvoorwaarde gezien. De gemeente biedt ingangen voor het verkrijgen van subsidies en het betrekken van andere gemeentelijke afdelingen, zoals stadsvernieuwing. De gemeentelijke projectleider fungeert zodoende ook als vraagbaak en toegangspoort. Hij of zij kent de weg.

> *Volgens mij is het zeker goed om hiermee door te gaan. En bepaalde projecten kan je nu misschien al wel resultaten zien, maar de grotere trajecten pas over een aantal jaar. Op die integrale manier met zorg, wonen, welzijn doorgaan, dat is volgens mij enorm belangrijk.*

6.2 Aandachtspunten

In de gesprekken met de partners en projectleiding komen een aantal overwegingen en punten naar voren die aandacht verdienen bij de verdere ontwikkeling van de wijkgerichte samenwerking en seniorvriendelijke wijken.

6.2.1 Borging

De deelnemende partijen maken zich zorgen over de borging van de ontwikkelde wijkgerichte samenwerking in het licht van de komst van een nieuw college en de beëindiging van de pilot per 2023. Voor de verdere ontwikkeling vragen ze ruimte, met name tijd, van politiek, beleid en bestuurders.

Door de stabiele onafhankelijke positie van de gemeente in de wijk wordt de gemeente als de meest geëigende partij beschouwd om de regie te blijven voeren over de samenwerking en te zorgen voor de borging van de resultaten van de pilot.

> *Ik noemde straks de lokale overheid als facilitator, maar ook als bewaker daarvan. Want hoe zonde zou het zijn als je deze tijd met elkaar neemt, en je maakt stappen om aan het einde van de rit dat niet goed geregeld te hebben. Dus die continuïteit dat is misschien ook wel één van de belangrijkste randvoorwaarden.*

> *Ik denk wel één ding wat nog nodig is hè: die blijvende samenwerking tussen alle partijen.*

> *Dus dat is dan nog wel spannend, van hoe ga door? Kan je projecten doorzetten als de aandacht weg is of als de financiële steun weg is? Dan zou het heel fijn zijn als een volgend college er ook aandacht voor heeft.*

6.2.2 Projectmatige aanpak

Een procesmatige aanpak sluit aan bij de complexiteit van het vraagstuk van de seniorvriendelijke wijken en het feit dat hiervoor de medewerking van diverse partijen met verschillende belangen nodig is.

En hoewel ook zeker het belang van de procesmatige benadering wordt benoemd voor de commitment van alle partijen aan het proces, vinden de deelnemers het prettig dat gedurende het project de gemeente meer sturing is gaan geven aan de pilot. Meer projectmatig te werk is gegaan.

Bij deelnemers bestaat behoefte aan voorzetting van, en bij een deel van hen aan een nog stevigere, projectmatige aanpak vanuit de gemeente of eventueel door een andere (onafhankelijke) partij. Het gaat dan om een aanpak waarbij de beleidsdoelen zijn uitgewerkt tot ‘meetbare’ doelen op wijkniveau, kaders zijn bepaald en een onderbouwd stappenplan is gemaakt met tijdsplanning en werkverdeling hoe die doelen bereikt zouden moeten worden. Een aanpak waarbij wordt gezorgd voor commitment van de partijen en een trekker of onafhankelijk projectleider die de

voortgang monitort en voldoende mandaat en middelen heeft om hierop te sturen.

> *… en wat ook heel positief is, denk ik, dat er een projectmanager, een procesmanager is die de agenda voorbereidt, die iedereen even op scherp stelt als er iets niet gedaan wordt. Dat de gemeente een actieve inzet heeft. En inderdaad, anders moet er ook vanuit de partij iemand zijn die zo'n trekkersrol op zich neemt.*

> *En dat de gemeente ook zelf soms stimuleringsgelden inzet, als dat nodig is, om een project wat aan te jagen*.

6.2.3 Vergroten effectiviteit samenwerking

Voor het verder ontwikkelen van een effectieve samenwerking is het van belang dat de doelen waaraan in de praktijk wordt gewerkt, bijdragen aan de tevoren vastgestelde beleidsdoelen (doelgerichte samenwerking). Bij de samenwerking in de ouderenhubs is het bijvoorbeeld van belang dat plannen, acties en activiteiten worden bezien en ontwikkeld o.b.v. de bijdrage die ze naar verwachting leveren aan het einddoel (langer thuis wonen) en voorwaardelijke doelen (welbevinden en gezondheid ouderen, passend en integraal aanbod voorzieningen voor ouderen, een efficiënt gebruik van middelen).

Voorts dient meer aandacht uit te gaan naar wat er nodig is om ervoor te zorgen dat professionals zodanig kunnen en gaan samenwerken dat verschillende groepen ouderen integrale en passende zorg en ondersteuning krijgen (taakgerichte samenwerking).

6.2.4 Niet samen voor, maar met ouderen

Om de effectiviteit van de samenwerking te vergroten, verdient de stakeholdergerichte samenwerking bijzondere aandacht. De kernteamleden dienen actief te zorgen voor een goede samenwerking en afstemming met hun stakeholders. D.w.z. andere organisaties en partijen in de wijk, maar vooral ook de ouderen. Daarvoor dient eerst duidelijk te worden vastgesteld wie de relevante stakeholders, specifieke doelgroepen zijn. Ten tweede zal meer gedaan moeten worden aan actieve communicatie met de stakeholders en gebruik van feedback om tot betere producten en diensten te kunnen komen. Dit pleit voor het actief betrekken van ouderen bij de uitvoering van de pilot. Het gaat daarbij niet alleen om het ophalen van de wensen en behoeften van ouderen. Ouderen betrekken bij het proces heeft op zichzelf meerwaarde. Op die manier maak je de seniorvriendelijk wijk echt van de ouderen zelf.

Daarbij is ook juist aandacht nodig voor ouderen die niet in een plek wonen waar woon-, zorg- en welzijnsvoorzieningen voor ouderen zijn geconcentreerd of die geen behoefte hebben aan zo'n plek.

Kernteamleden verwachten overigens niet dat de naam ouderenhub goed zal aanslaan bij de doelgroep senioren.

> *Dan moet je het maar een beetje ontdoen van de term 'hub' want de meeste ouderen kunnen daar niks mee. Dus je moet het platter en concreter maken. Er is een senioreninformatiepunt. Je moet het op die manier wel platslaan voor ouderen.*

Een van de kernteamleden opperde het idee een wedstrijd onder ouderen te houden, wie met de beste naam komt ter aanduiding van de ouderenhub in de wijk.

6.2.5 Versterken kennisbasis

Voor een goed onderbouwd besluit en eventuele effectieve uitrol over andere wijken sluiten we aan op eerdere aanbevelingen van de rekenkamer dat er meer aandacht besteed moet worden aan leren en evalueren.

Het is belangrijk de lerende organisatie te versterken. Er dient meer structureel kennis ontwikkeld, vastgelegd en uitgewisseld te worden over wat wel en niet blijkt te werken in de pilotwijken. Er is bijvoorbeeld behoefte aan kennis over hoe je de betrokkenheid van (kwetsbare) ouderen kan realiseren.

In de evaluatie van het uitvoeringsprogramma ligt tot op heden de nadruk op het proces, het maken en uitvoeren van plannen. Er zal in een volgende evaluatie meer kennis opgedaan moeten worden over de gevolgen van de pilots voor het bereik van het aanbod en de mate waarin het aanbod past bij de wensen en mogelijkheden van ouderen in de wijk. Maar ook op de gevolgen voor het thuis wonen, welbevinden en de gezondheid van ouderen. Het gaat daarbij in het bijzonder om de groep (potentieel) kwetsbare ouderen, zoals ouderen met een laag inkomen en/of opleidingsniveau en ouderen met een niet-westerse migratieachtergrond.

Bijlage A

Tabel A1 Opbrengst samenwerking seniorvriendelijke wijken (december 2021).

	Wonen & woonomgeving	Vitaliteit & leefbaarheid	Passende zorg	Communicatie & participatie
Prinsenland-/Het Lage land	2x Thuisplusflat – De Helga en Prinsessenflats	Comfortwoning		Gebiedsgids
	Deelscootmobielen	Welzijn op recept		Stadskrant
	Plusroute	Valpreventietraining		Nieuwsbrieven partners
	Plan buitenruimte Plan doorstroming	Samen eten		Magazine bewoners
		DemenTalent		Flatscreens
				Studio Helga
Hoogvliet	Thuisplusflat - De Kulk	Vitale woongem. De Kulk	Afspraken verminderen versnippering zorg	Gebiedsgids
	Realisatie plusroute	Comfortwoning (Q1 2022)		Stadskrant
	Hellingbaan (seniorvr. route)	Samen Eten/Wijkmaaltijd		Nieuwsbrieven partners
	Participatie gebiedsvisies	Ontmoetingsruimte 'de Blauwe Zalm'		·Inloopspreekuur Blauwe Zalm
		Valpreventietraining en weerbaarheids-training		Extra uitvraag in huisbezoeken 75+
Crooswijk	Betrokkenh. gebiedsvisies	Pilot Beweegtuin Rubroek	Ontwikkeling Volledig Pakket Thuis (VPT) Laurens	Omgevingswalkshop
	Plusroute	Extra aandacht voor activiteiten aanbod ouderen (Even Proeven'-weken)		Focusgroep ouderen; extra aandacht voor betrekken migranten ouderen
	Pilot doorstroom			Gebiedsgids
	Onderzoek belevingstuin Rubroek			Stadskrant

				Nieuwsbrieven partners
IJsselmonde	Thuisplusflat Leyerwaard Griendersweard...	Informatiepunt ouderen	Dementievriendelijke Wijk	Ouderenpanel
	Realisatie plusroute	Gezondheidschecks	·	Gebiedsgids
	Betrokkenheid bij gebiedsvisies	Comfortwoning		Stadskrant
		Vitale woong Beverburcht		Nieuwsbrieven partners

Bron: Gemeente Rotterdam (december 2021) *Concept rapportage van het "Programma Rotterdam, Ouder en Wijzer".*

Kennis voor een sterk Rotterdams beleid

Onderzoek en Business Intelligence is een afdeling binnen de gemeente Rotterdam. De afdeling verzamelt informatie en doet onderzoek voor het maken en uitvoeren van beleid door de gemeente Rotterdam. Het onderzoek gaat over onderwerpen als gezondheid, zorg, onderwijs, reintegratie, demografie, ruimtelijke ordening en veiligheid. Soms is de gemeentelijke organisatie het onderwerp, vaker gaat het over de stad en haar bewoners. Het doel is steeds om met deze verzamelde kennis het beleid en de bedrijfsvoering van de gemeente te verbeteren.

Auteurs

Alex Hekelaar

Susan Brand

Rotterdam.nl

Gemeente Rotterdam